

नलोपाख्यानम्

12

बृहदश्व उवाच।

सा निहत्य मृगव्याधं प्रतस्थे कमलेक्षणा।
वनं प्रतिभयं शून्यं झिल्लिकागणनादितम् ॥ ३-६१-१ ॥
सिंहव्याघ्रवराहर्क्षरुद्रीपिनिषेवितम्।
नानापक्षिगणाकीर्णं ह्येच्छतस्करसेवितम् ॥ ३-६१-२ ॥
शालवेणुधवाश्वत्थतिन्दुकेङ्गुदकिंशुकैः।
अर्जुनारिष्टसंछन्नं चन्दनैश्च सशाल्मलैः ॥ ३-६१-३ ॥
जम्बाम्रलोध्रखदिरशाकवेत्रसमाकुलम्।
काश्मर्यामलकप्लक्षकदम्बोदुम्बरावृतम् ॥ ३-६१-४ ॥
बदरीबिल्वसंछन्नं न्यग्रोधैश्च समाकुलम्।
प्रियालतालखर्जूरहरीतकबिभीतकैः ॥ ३-६१-५ ॥
नानाधातुशतैर्नृद्वान्विविधानपि चाचलान्।
निकुञ्जान्पक्षिसंघुष्टान्दरीश्वान्द्रुतदर्शनाः।
नदीः सरांसि वापीश्च विविधांश्च मृगद्विजान् ॥ ३-६१-६ ॥
सा बहून्मीमरूपांश्च पिशाचोरगराक्षसान्।
पल्वलानि तडागानि गिरिकूटानि सर्वशः।
सरितः सागरांश्चैव ददर्शाद्भुतदर्शनान् ॥ ३-६१-७ ॥
यूथशो ददृशे चात्र विदर्भाधिपनन्दिनी।
महिषान्वराहान्गोमायूनृक्षवानरपन्नगान् ॥ ३-६१-८ ॥
तेजसा यशसा स्थित्या श्रिया च परया युता।
वैदर्भीं विचरत्येका नलमन्वेषती तदा ॥ ३-६१-९ ॥
नाबिभ्यत्सा नृपसुता भैमी तत्राथ कस्यचित्।
दारुणामटवीं प्राप्य भर्तृव्यसनकर्षिता ॥ ३-६१-१० ॥
विदर्भतनया राजन्विललाप सुदुःखिता।
भर्तृशोकपरीताङ्गी शिलातलसमाश्रिता ॥ ३-६१-११ ॥

दमयन्त्युवाच।

सिंहोरस्क महाबाहो निषधानां जनाधिप।

क नु राजन्गतो ऽसीह त्यक्त्वा मां निर्जने वने ॥ ३-६१-१२ ॥
अश्वमेधादिभिर्वीर क्रतुभिः स्वाप्तदक्षिणैः ।
कथमिद्धा नरव्याघ्र मयि मिथ्या प्रवर्तसे ॥ ३-६१-१३ ॥
यत्त्वयोक्तं नरव्याघ्र मत्समक्षं महाद्युते ।
कर्तुमर्हसि कल्याण तदृतं पार्थिवर्षभ ॥ ३-६१-१४ ॥
यथोक्तं विहगैर्हंसैः समीपे तव भूमिप ।
मत्सकाशे च तैरुक्तं तदवेक्षितुमर्हसि ॥ ३-६१-१५ ॥
चत्वार एकतो वेदाः साङ्गोपाङ्गाः सविस्तराः ।
स्वधीता मानवश्रेष्ठ सत्यमेकं किलैकतः ॥ ३-६१-१६ ॥
तस्मादर्हसि शत्रुघ्न सत्यं कर्तुं नरेश्वर ।
उक्तवानसि यद्वीर मत्सकाशे पुरा वचः ॥ ३-६१-१७ ॥
हा वीर ननु नामाहमिष्टा किल तवानघ ।
अस्यामटव्यां घोरायां किं मां न प्रतिभाषसे ॥ ३-६१-१८ ॥
भर्त्सयत्येष मां रौद्रो व्यात्तास्यो दारुणाकृतिः ।
अरण्यराद्बुधाविष्टः किं मां न त्रातुमर्हसि ॥ ३-६१-१९ ॥
न मे त्वदन्या सुभगे प्रिया इत्यब्रवीस्तदा ।
तामृतां कुरु कल्याण पुरोक्तां भारतीं नृप ॥ ३-६१-२० ॥
उन्मत्तां विलपन्तीं मां भार्यामिष्टां नराधिप ।
ईप्सितामीप्सितो नाथ किं मां न प्रतिभाषसे ॥ ३-६१-२१ ॥
कृशां दीनां विवर्णां च मलिनां वसुधाधिप ।
वस्त्रार्धप्रावृतामेकां विलपन्तीमनाथवत् ॥ ३-६१-२२ ॥
यूथभ्रष्टामिवैकां मां हरिणीं पृथुलोचन ।
न मानयसि मानार्हं रुदतीमरिकर्शन ॥ ३-६१-२३ ॥
महाराज महारण्ये मामिहैकाकिनीं सतीम् ।
आभाषमाणां स्वां पत्नीं किं मां न प्रतिभाषसे ॥ ३-६१-२४ ॥
कुलशीलोपसंपन्नं चारुसर्वाङ्गशोभनम् ।
नाद्य त्वामनुपश्यामि गिरावस्मिन्नरोत्तम ।
वने चास्मिन्महाघोरे सिंहव्याघ्रनिषेविते ॥ ३-६१-२५ ॥
शयानमुपविष्टं वा स्थितं वा निषधाधिप ।
प्रस्थितं वा नरश्रेष्ठ मम शोकविवर्धन ॥ ३-६१-२६ ॥

कं नु पृच्छामि दुःखार्ता त्वदर्थे शोककर्षिता।
कच्चिदृष्टस्त्वयारण्ये संगत्येह नलो नृपः ॥ ३-६१-२७ ॥
को नु मे कथयेदद्य वने ऽस्मिन्विष्टितं नलम्।
अभिरूपं महात्मानं परव्यूहविनाशनम् ॥ ३-६१-२८ ॥
यमन्वेषसि राजानं नलं पद्मनिभेक्षणम्।
अयं स इति कस्याद्य श्रोष्यामि मधुरां गिरम् ॥ ३-६१-२९ ॥
अरण्यराडयं श्रीमांश्चतुर्दृष्टो महाहनुः।
शार्दूलो ऽभिमुखः प्रैति पृच्छाम्येनमशङ्किता ॥ ३-६१-३० ॥
भवान्मृगाणामधिपस्त्वमस्मिन्कानने प्रभुः।
विदर्भराजतनयां दमयन्तीति विद्धि माम् ॥ ३-६१-३१ ॥
निषधाधिपतेर्भार्या नलस्यामित्रघातिनः।
पतिमन्वेषतीमेकां कृपणां शोककर्षिताम्।
आश्वासय मृगेन्द्रेह यदि दृष्टस्त्वया नलः ॥ ३-६१-३२ ॥
अथ वारण्यनृपते नलं यदि न शंससि।
मामदस्व मृगश्रेष्ठ विशोकां कुरु दुःखिताम् ॥ ३-६१-३३ ॥
श्रुत्वारण्ये विलपितं ममैष मृगराह्वयम्।
यात्येतां मृष्टसलिलामापगां सागरंगमाम् ॥ ३-६१-३४ ॥
इमं शिलोच्चयं पुण्यं शृङ्गैर्बहुभिरुच्छ्रितैः।
विराजद्भिर्दिवस्पृग्भिर्नैकवर्णैर्मनोरमैः ॥ ३-६१-३५ ॥
नानाधातुसमाकीर्णं विविधोपलभूषितम्।
अस्यारण्यस्य महतः केतुभूतमिवोच्छ्रितम् ॥ ३-६१-३६ ॥
सिंहशार्दूलमातङ्गवराहर्क्षमृगायुतम्।
पतत्रिभिर्बहुविधैः समन्तादनुनादितम् ॥ ३-६१-३७ ॥
किंशुकाशोकबकुलपुंनागैरुपशोभितम्।
सरिद्धिः सविहंगाभिः शिखरैश्चोपशोभितम्।
गिरिराजमिमं तावत्पृच्छामि नृपतिं प्रति ॥ ३-६१-३८ ॥
भगवन्नचलश्रेष्ठ दिव्यदर्शन विश्रुत।
शरण्य बहुकल्याण नमस्ते ऽस्तु महीधर ॥ ३-६१-३९ ॥
प्रणमे त्वाभिगम्याहं राजपुत्रीं निबोध माम्।
राज्ञः स्तुषां राजभार्या दमयन्तीति विश्रुताम् ॥ ३-६१-४० ॥

राजा विदर्भाधिपतिः पिता मम महारथः।
भीमो नाम क्षितिपतिश्चातुर्वर्ण्यस्य रक्षिता ॥ ३-६१-४१ ॥
राजसूयाश्वमेधानां क्रतूनां दक्षिणावताम्।
आहर्ता पार्थिवश्रेष्ठः पृथुचार्वाञ्चितेक्षणः ॥ ३-६१-४२ ॥
ब्रह्मण्यः साधुवृत्तश्च सत्यवागनसूयकः।
शीलवान्सुसमाचारः पृथुश्रीर्धर्मविच्छुचिः ॥ ३-६१-४३ ॥
सम्यग्गोप्ता विदर्भाणां निर्जितारिगणः प्रभुः।
तस्य मां विद्धि तनयां भगवंस्त्वामुपस्थिताम् ॥ ३-६१-४४ ॥
निषधेषु महाशैल श्वशुरो मे नृपोत्तमः।
सुगृहीतनामा विख्यातो वीरसेन इति स्म ह ॥ ३-६१-४५ ॥
तस्य राज्ञः सुतो वीरः श्रीमान्सत्यपराक्रमः।
क्रमप्राप्तं पितुः स्वं यो राज्यं समनुशास्ति ह ॥ ३-६१-४६ ॥
नलो नामारिदमनः पुण्यश्लोक इति श्रुतः।
ब्रह्मण्यो वेदविद्वाग्मी पुण्यकृत्सोमपो ऽग्निचित् ॥ ३-६१-४७ ॥
यष्टा दाता च योद्धा च सम्यक्कैव प्रशासिता।
तस्य मामचलश्रेष्ठ विद्धि भार्यामिहागताम् ॥ ३-६१-४८ ॥
त्यक्तश्रियं भर्तृहीनामनाथां व्यसनान्विताम्।
अन्वेषमाणां भर्तारं तं वै नरवरोत्तमम् ॥ ३-६१-४९ ॥
खमुल्लिखद्भिरेतैर्हि त्वया शृङ्गशतैर्नृपः।
कच्चिदृष्टो ऽचलश्रेष्ठ वने ऽस्मिन्दारुणे नलः ॥ ३-६१-५० ॥
गजेन्द्रविक्रमो धीमान्दीर्घबाहुरमर्षणः।
विक्रान्तः सत्यवाग्धीरो भर्ता मम महायशाः।
निषधानामधिपतिः कच्चिदृष्टस्त्वया नलः ॥ ३-६१-५१ ॥
किं मां विलपतीमेकां पर्वतश्रेष्ठ दुःखिताम्।
गिरा नाश्वासयस्यद्य स्वां सुतामिव दुःखिताम् ॥ ३-६१-५२ ॥
वीर विक्रान्त धर्मज्ञ सत्यसंध महीपते।
यद्यस्यस्मिन्वने राजन्दर्शयात्मानमात्मना ॥ ३-६१-५३ ॥
कदा नु स्निग्धगम्भीरां जीमूतस्वनसंनिभाम्।
श्रोष्यामि नैषधस्याहं वाचं ताममृतोपमाम् ॥ ३-६१-५४ ॥
वैदर्भीत्येव कथितां शुभां राज्ञो महात्मनः।

आम्नायसारिणीमृद्धां मम शोकनिबर्हिणीम् ॥ ३-६१-५५ ॥
इति सा तं गिरिश्रेष्ठमुक्त्वा पार्थिवनन्दिनी ।
दमयन्ती ततो भूयो जगाम दिशमुत्तराम् ॥ ३-६१-५६ ॥
सा गत्वा त्रीनहोरात्रान्ददर्श परमाङ्गना ।
तापसारण्यमतुलं दिव्यकाननदर्शनम् ॥ ३-६१-५७ ॥
वसिष्ठभृग्वत्रिसमैस्तापसैरुपशोभितम् ।
नियतैः संयताहारैर्दमशौचसमन्वितैः ॥ ३-६१-५८ ॥
अब्भक्षैर्वायुभक्षैश्च पत्राहारैस्तथैव च ।
जितेन्द्रियैर्महाभागैः स्वर्गमार्गदिदृक्षुभिः ॥ ३-६१-५९ ॥
वल्कलाजिनसंवीतैर्मुनिभिः संयतेन्द्रियैः ।
तापसाध्युषितं रम्यं ददर्शाश्रममण्डलम् ॥ ३-६१-६० ॥
सा दृष्ट्वाश्रमपदं नानामृगनिषेवितम् ।
शाखामृगगणेश्चैव तापसैश्च समन्वितम् ॥ ३-६१-६१ ॥
सुभ्रूः सुकेशी सुश्रोणी सुकुचा सुद्विजानना ।
वर्चस्विनी सुप्रतिष्ठा स्वञ्चितोद्यतगामिनी ॥ ३-६१-६२ ॥
सा विवेशाश्रमपदं वीरसेनसुतप्रिया ।
योषिद्रत्नं महाभागा दमयन्ती मनस्विनी ॥ ३-६१-६३ ॥
साभिवाद्य तपोवृद्धान्विनयावनता स्थिता ।
स्वागतं त इति प्रोक्ता तैः सर्वैस्तापसैश्च सा ॥ ३-६१-६४ ॥
पूजां चास्या यथान्यायं कृत्वा तत्र तपोधनाः ।
आस्यतामित्यथोचुस्ते ब्रूहि किं करवामहे ॥ ३-६१-६५ ॥
तानुवाच वरारोहा कच्चिद्भगवतामिह ।
तपस्यग्निषु धर्मेषु मृगपक्षिषु चानघाः ।
कुशलं वो महाभागाः स्वधर्मचरणेषु च ॥ ३-६१-६६ ॥
तैरुक्ता कुशलं भद्रे सर्वत्रेति यशस्विनी ।
ब्रूहि सर्वानवद्याङ्गि का त्वं किं च चिकीर्षसि ॥ ३-६१-६७ ॥
दृष्ट्वैव ते परं रूपं द्युतिं च परमामिह ।
विस्मयो नः समुत्पन्नः समाश्वसिहि मा शुचः ॥ ३-६१-६८ ॥
अस्यारण्यस्य महती देवता वा महीभृतः ।
अस्या नु नद्याः कल्याणि वद सत्यमनिन्दिते ॥ ३-६१-६९ ॥

साब्रवीत्तानृषीन्नाहमरण्यस्यास्य देवता।
न चाप्यस्य गिरेर्विप्रा न नद्या देवताप्यहम् ॥ ३-६१-७० ॥
मानुषीं मां विजानीत यूयं सर्वे तपोधनाः।
विस्तरेणाभिधास्यामि तन्मे शृणुत सर्वशः ॥ ३-६१-७१ ॥
विदर्भेषु महीपालो भीमो नाम महाद्युतिः।
तस्य मां तनयां सर्वे जानीत द्विजसत्तमाः ॥ ३-६१-७२ ॥
निषधाधिपतिर्धीमान्नलो नाम महायशः।
वीरः संग्रामजिद्विद्वान्मम भर्ता विशां पतिः ॥ ३-६१-७३ ॥
देवताभ्यर्चनपरो द्विजातिजनवत्सलः।
गोप्ता निषधवंशस्य महाभागो महाद्युतिः ॥ ३-६१-७४ ॥
सत्यवाग्धर्मवित्प्राज्ञः सत्यसंधो ऽरिमर्दनः।
ब्रह्मण्यो दैवतपरः श्रीमान्परपुरंजयः ॥ ३-६१-७५ ॥
नलो नाम नृपश्रेष्ठो देवराजसमद्युतिः।
मम भर्ता विशालाक्षः पूर्णोन्दुवदनो ऽरिहा ॥ ३-६१-७६ ॥
आहर्ता क्रतुमुख्यानां वेदवेदाङ्गपारगः।
सपत्नानां मृधे हन्ता रविसोमसमप्रभः ॥ ३-६१-७७ ॥
स कैश्चिन्निकृतिप्रज्ञैरकल्याणैर्नराधमैः।
आहूय पृथिवीपालः सत्यधर्मपरायणः।
देवने कुशलैर्जिह्वैर्जितो राज्यं वसूनि च ॥ ३-६१-७८ ॥
तस्य मामवगच्छध्वं भार्या राजर्षभस्य वै।
दमयन्तीति विख्यातां भर्तृदर्शनलालसाम् ॥ ३-६१-७९ ॥
सा वनानि गिरींश्चैव सरांसि सरितस्तथा।
पल्वलानि च रम्याणि तथारण्यानि सर्वशः ॥ ३-६१-८० ॥
अन्वेषमाणा भर्तारं नलं रणविशारदम्।
महात्मानं कृतास्त्रं च विचरामीह दुःखिता ॥ ३-६१-८१ ॥
कच्चिद्भगवतां पुण्यं तपोवनमिदं नृपः।
भवेत्प्राप्तो नलो नाम निषधानां जनाधिपः ॥ ३-६१-८२ ॥
यत्कृते ऽहमिदं विप्राः प्रपन्ना भृशदारुणम्।
वनं प्रतिभयं घोरं शार्दूलमृगसेवितम् ॥ ३-६१-८३ ॥
यदि कैश्चिदहोरात्रैर्न द्रक्ष्यामि नलं नृपम्।

आत्मानं श्रेयसा योक्ष्ये देहस्यास्य विमोचनात् ॥ ३-६१-८४ ॥
को नु मे जीवितेनार्थस्तमृते पुरुषर्षभम्।
कथं भविष्याम्यद्याहं भर्तृशोकाभिपीडिता ॥ ३-६१-८५ ॥
एवं विलपतीमेकामरण्ये भीमनन्दिनीम्।
दमयन्तीमथोचुस्ते तापसाः सत्यवादिनः ॥ ३-६१-८६ ॥
उदर्कस्तव कल्याणि कल्याणो भविता शुभे।
वयं पश्याम तपसा क्षिप्रं द्रक्ष्यसि नैषधम् ॥ ३-६१-८७ ॥
निषधानामधिपतिं नलं रिपुनिघातिनम्।
भैमि धर्मभृतां श्रेष्ठं द्रक्ष्यसे विगतज्वरम् ॥ ३-६१-८८ ॥
विमुक्तं सर्वपापेभ्यः सर्वरत्नसमन्वितम्।
तदेव नगरश्रेष्ठं प्रशासन्तमरिदमम् ॥ ३-६१-८९ ॥
द्विषतां भयकर्तारं सुहृदां शोकनाशनम्।
पतिं द्रक्ष्यसि कल्याणि कल्याणाभिजनं नृपम् ॥ ३-६१-९० ॥
एवमुक्त्वा नलस्येष्टां महिषीं पार्थिवात्मजाम्।
अन्तर्हितास्तापसास्ते साग्निहोत्राश्रमास्तदा ॥ ३-६१-९१ ॥
सा दृष्ट्वा महदाश्चर्यं विस्मिता अभवत्तदा।
दमयन्त्यनवद्याङ्गी वीरसेननृपसुष्पा ॥ ३-६१-९२ ॥
किं नु स्वप्नो मया दृष्टः को ऽयं विधिरिहाभवत्।
क नु ते तापसाः सर्वे क्व तदाश्रममण्डलम् ॥ ३-६१-९३ ॥
क्व सा पुण्यजला रम्या नानाद्विजनिषेविता।
नदी ते च नगा हृद्याः फलपुष्पोपशोभिताः ॥ ३-६१-९४ ॥
ध्यात्वा चिरं भीमसुता दमयन्ती शुचिस्मिता।
भर्तृशोकपरा दीना विवर्णवदनाभवत् ॥ ३-६१-९५ ॥
सा गत्वाथापरां भूमिं बाष्पसंदिग्धया गिरा।
विललापाश्रुपूर्णाक्षी दृष्ट्वाशोकतरुं ततः ॥ ३-६१-९६ ॥
उपगम्य तरुश्रेष्ठमशोकं पुष्पितं तदा।
पल्लवापीडितं हृद्यं विहंगैरनुनादितम् ॥ ३-६१-९७ ॥
अहो बतायमगमः श्रीमानस्मिन्वनान्तरे।
आपीडैर्बहुभिर्भाति श्रीमान्द्रमिडराडिव ॥ ३-६१-९८ ॥
विशोकां कुरु मां क्षिप्रमशोक प्रियदर्शन।

वीतशोकभयाबाधं कच्चित्त्वं दृष्टवान्मृपम् ॥ ३-६१-९९ ॥
नलं नामारिदमनं दमयन्त्याः प्रियं पतिम्।
निषधानामधिपतिं दृष्टवानसि मे प्रियम् ॥ ३-६१-१०० ॥
एकवस्त्रार्धसंवीतं सुकुमारतनुत्वचम्।
व्यसनेनार्दितं वीरमरण्यमिदमागतम् ॥ ३-६१-१०१ ॥
यथा विशोका गच्छेयमशोकनग तत्कुरु।
सत्यनामा भवाशोक मम शोकविनाशनात् ॥ ३-६१-१०२ ॥
एवं साशोकवृक्षं तमार्ता त्रिः परिगम्य ह।
जगाम दारुणतरं देशं भैमी वराङ्गना ॥ ३-६१-१०३ ॥
सा ददर्श नगान्नैकान्नैकाश्च सरितस्तथा।
नैकांश्च पर्वतान्नम्यान्नैकांश्च मृगपक्षिणः ॥ ३-६१-१०४ ॥
कन्दरांश्च नितम्बांश्च नदांश्चाद्भुतदर्शनान्।
ददर्श सा भीमसुता पतिमन्वेषती तदा ॥ ३-६१-१०५ ॥
गत्वा प्रकृष्टमध्वानं दमयन्ती शुचिस्मिता।
ददर्शाथ महासार्थं हस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ ३-६१-१०६ ॥
उत्तरन्तं नदीं रम्यां प्रसन्नसलिलां शुभाम्।
सुशीततोयां विस्तीर्णां हृदिनीं वेतसैर्वृताम् ॥ ३-६१-१०७ ॥
प्रोद्भुष्टां क्रौञ्चकुररैश्चक्रवाकोपकूजिताम्।
कूर्मग्राहज्ञषाकीर्णां पुलिनद्वीपशोभिताम् ॥ ३-६१-१०८ ॥
सा दृष्ट्वैव महासार्थं नलपत्नी यशस्विनी।
उपसर्प्य वरारोहा जनमध्यं विवेश ह ॥ ३-६१-१०९ ॥
उन्मत्तरूपा शोकार्ता तथा वस्त्रार्धसंवृता।
कृशा विवर्णा मलिना पांसुध्वस्तशिरोरुहा ॥ ३-६१-११० ॥
तां दृष्ट्वा तत्र मनुजाः केचिद्भीताः प्रदुद्रुवुः।
केचिच्चिन्तापरास्तस्थुः केचित्तत्र विचुकुशुः ॥ ३-६१-१११ ॥
प्रहसन्ति स्म तां केचिदभ्यसूयन्त चापरे।
चक्रुस्तस्यां दयां केचित्प्रच्छुश्चापि भारत ॥ ३-६१-११२ ॥
कासि कस्यासि कल्याणि किं वा मृगयसे वने।
त्वां दृष्ट्वा व्यथिताः स्मेह कच्चित्त्वमसि मानुषी ॥ ३-६१-११३ ॥
वद सत्यं वनस्यास्य पर्वतस्याथ वा दिशः।

देवता त्वं हि कल्याणि त्वां वयं शरणं गताः ॥ ३-६१-११४ ॥
यक्षी वा राक्षसी वा त्वमुताहो ऽसि वराङ्गना।
सर्वथा कुरु नः स्वस्ति रक्षस्वास्माननिन्दिते ॥ ३-६१-११५ ॥
यथायं सर्वथा सार्थः क्षेमी शीघ्रमितो व्रजेत्।
तथा विधत्स्व कल्याणि त्वां वयं शरणं गताः ॥ ३-६१-११६ ॥
तथोक्ता तेन सार्थेन दमयन्ती नृपात्मजा।
प्रत्युवाच ततः साध्वी भर्तृव्यसनदुःखिता।
सार्थवाहं च सार्थं च जना ये चात्र केचन ॥ ३-६१-११७ ॥
यूनः स्थविरबालाश्च सार्थस्य च पुरोगमाः।
मानुषीं मां विजानीत मनुजाधिपतेः सुताम्।
नृपस्रुषां राजभार्या भर्तृदर्शनलालसाम् ॥ ३-६१-११८ ॥
विदर्भराणमम पिता भर्ता राजा च नैषधः।
नलो नाम महाभागस्तं मार्गाम्यपराजितम् ॥ ३-६१-११९ ॥
यदि जानीत नृपतिं क्षिप्रं शंसत मे प्रियम्।
नलं पार्थिवशार्दूलमभिन्नगणसूदनम् ॥ ३-६१-१२० ॥
तामुवाचानवद्याङ्गीं सार्थस्य महतः प्रभुः।
सार्थवाहः शुचिर्नाम शृणु कल्याणि मद्रचः ॥ ३-६१-१२१ ॥
अहं सार्थस्य नेता वै सार्थवाहः शुचिस्मिते।
मनुष्यं नलनामानं न पश्यामि यशस्विनि ॥ ३-६१-१२२ ॥
कुञ्जरद्वीपिमहिषशार्दूलक्ष्मृगानपि।
पश्याम्यस्मिन्वने कष्टे अमनुष्यनिषेविते।
तथा नो यक्षराड्य मणिभद्रः प्रसीदतु ॥ ३-६१-१२३ ॥
साब्रवीद्वणिजः सर्वान्सार्थवाहं च तं ततः।
क्व नु यास्यति सार्थो ऽयमेतदाख्यातुमर्हथ ॥ ३-६१-१२४ ॥
सार्थवाह उवाच।
सार्थो ऽयं चेदिराजस्य सुबाहोः सत्यवादिनः।
क्षिप्रं जनपदं गन्ता लाभाय मनुजात्मजे ॥ ३-६१-१२५ ॥